

УДК 94(477)

Н. Г. Маслій

Львівський національний університет ім. Івана Франка

ВОЛОДИМИР БАРВІНСЬКИЙ ТА ЙОГО РОДИННЕ ОТОЧЕННЯ

З'ясовуються місце та роль родини Барвінських в історії українського національного руху XIX ст., досліджується вплив родинного оточення на формування світогляду Володимира Барвінського, здійснюється огляд біографічних відомостей, зокрема представників цього роду, які мали безпосередній вплив на світогляд Володимира.

Біографія, родинне оточення, світогляд, Громада

Серед діячів національного відродження українців Галичини другої половини XIX ст., які у кожній галузі своєї діяльності були видатними та заслуженими перед народом, можна виокремити Володимира Григоровича Барвінського (1850–1883) — активного суспільно-громадського діяча, історика, соціолога, літературного критика, перекладача, письменника, поета, блискучого публіциста, редактора журналу «Правда» і газети «Діло», одного із засновників «Просвіти», організатора народних віч у Галичині і зрештою свідомого патріота українського народу, який все своє, хоча й доволі коротке*, життя присвятив високій ідеї — служінню своєму народові. Він писав: «Не може бути гарним таке жите, де чоловік жиє тільки для себе і для власної вигоди, для непорухливого супокою. Кожний повинен вносити частину свого життя — у загальне жите, частину свого добра — в загальне добро, частину своєї праці — до загальної праці, і тільки працюючи для добра загалу, бажаючи щастя других — повинен і може бути також сам щасливий» [2, с. 82].

Родина Барвінських — одна з найдавніших в Україні. Про її найвизначніших представників можна знайти достатньо літератури та джерел, однак дослідження повного родоводу всіх представників наразі немає. Багато імен, що носили прізвище Барвінських, залишаються маловідомими і потребують дослідження. Вихідцем з цього давнього роду є Володимир Григорович Барвінський, життєвий і творчий шлях якого наразі досліджений уривчасто і поверхнево. Це і стало однією з причин нашого зацікавлення цією темою та бажання докладнішого вивчення питання формування світогляду Володимира Барвінського.

Ознайомлення з літературою про історію XIX ст. та спогадів представників цього періоду, низкою статей Володимира Качкана та Стефанії Павлишин про родину та братів Барвінських, а також з рукописними матеріалами з фонду відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаніка про членів родини Барвінських дає підстави стверджувати, що

* Володимир Барвінський прожив не повні 33 рок.

проблеми, пов'язані з дослідженням родинних взаємовідносин Барвінських, потребують ґрунтовнішого висвітлення та осмислення.

Цінним джерелом відомостей про рід Барвінських є «Спомини з мого життя» Олександра Барвінського, старшого брата Володимира Барвінського, видані в двох томах 1912 і 1913 роках. У 2004 р. їх було видано в одному томі. Зі «Спогадів» дізнаємося про велику освітню діяльність, яка ширилася з батьківської хати в селі Шляхтинцях під Тернополем, про визначних осіб, які тут гостили [28, с. 35], про історію національного відродження кінця XIX–початку XX століття. Матеріал спогадів Євгена Олесницького до певної міри не поступається іншим джерелам аналогічного характеру та дає нам певні відомості про родину Барвінських.

Повість Володимира Барвінського «Скошений цвіт» несе в собі широкий матеріал для пізнання галицького побуту на зламі XIX–XX ст. У третьому розділі зображено родичів Володимира, розповідається про його молоді роки та участь у Громаді. Повість можна умовно вважати автобіографічним твором письменника, оскільки деякими своїми персонажами вона нагадує факти з життя родини Барвінських у Шляхтинцях, хоча Богдан Лепкий у передмові до «Скошеного цвіту» стверджує, що твір «є історичним документом до пізнання нашого життя в Галичині в другій половині XIX століття» [2, с. 6]. Однак, незважаючи на велику схожість між повістю та біографічними відомостями про родичів Володимира Барвінського та його самого, цей твір є насамперед літературним і потребує до себе критичного ставлення. У 1884 р. на вшанування пам'яті свого редактора «Просвіта» видала окремою книжечкою «Спомини про життя і діяльність Володимира Барвінського», які певною мірою послужили в дослідженні цієї теми.

Великий фактичний матеріал про чисельних представників родини Барвінських зберігається у фондах відділу рукописів ЛННБУ ім. В. Стефаника. У родинному фонді Барвінських (ф. 11) зберігається не лише літопис родини Барвінських, який дає обширну інформацію про цей рід і діяльність його талановитих представників, а й чисельна група офіційного, приватного й родинного листування. Зокрема, листування між Володимиром Барвінським, його батьком Григорієм та братами Іполитом, Олександром та Осипом дає цінні відомості про відносини між членами родини Барвінських, а також висвітлює напружені стосунки між братами Володимиром та Іполитом, Олександром та Осипом. Тисячі унікальних документів громадської діяльності та рукописи праць проливають світло на багатогранну діяльність багатьох членів з роду Барвінських. Документальні матеріали архівного фонду дають можливість докладно вивчити вплив родинного оточення на формування світогляду представника роду Барвінських — Володимира Григоровича Барвінського.

За свідченням Володимира Качкана, автора дослідження життєвого і творчого шляху багатьох історичних постатей, рід Барвінських має більш як шістсотлітню історію [10, с. 85]. Вперше намагався дослідити рід

Барвінських один з представників роду — Іполит Григорович Барвінський (рік нар. невід. — 1883), брат Володимира Барвінського, який, очевидно, між 1870 і 1880 рр. почав писати коротку хроніку роду Барвінських, зміст якої вмістився на восьми сторінках і одному аркуші звичайного письма, але з невідомих причин автор не завершив її, залишивши своє напрацювання після смерті у 1883 р. серед своїх паперів. Продовжив дослідження свого родоводу Володимир Олександрович Барвінський (1872 — рік см. невід.), син Олександра Барвінського, пишучи літопис родини Барвінських, доповнюючи його новими матеріалами [17, арк. 3].

Походження роду Барвінських шукають у різних місцевостях, зокрема у селі Барвінок біля Дуклі, повіт Кросно, оскільки багато шляхти в цьому селі має прізвище Барвінських. Важко сказати, відколи саме проживала там родина Барвінських, чи проживала там з давен, чи переселилась сюди з інших територій, оскільки жодних свідчень чи переказів про це немає [11, арк. 1]. Володимир Олександрович Барвінський пише, що родина Барвінських належала до численних русько-литовських родів, які наприкінці XVI—на початку XVII ст. проживали на Поліссі, Поділлі, північній частині Волині тощо, але можливо саме у східній частині Полісся, припускає нащадок цього роду, бере свій початок родина Барвінських [11, арк. 1]. Стефанія Павлишин у монографії «Олександр Барвінський» пише, що походив рід Барвінських з Польщі, а потім розсіявся як на Схід — Придніпрянську Україну, так і на Захід, у Литву і навіть Німеччину [23, с. 6].

Володимир Олександрович Барвінський у своєму «Літописі» пише, що з давен родина Барвінських була православної віри і була руською родиною, але після 1569 р. змушена була прийняти католицизм. Деякі члени родини не змінили своєї віри, переселившись у Галичину, де з прийняттям унії прийняли греко-католицький обряд [11, арк. 2]. Щодо гербу родини Барвінських, то цей шляхетський рід розгалужився на представників двох гербів: Ястжембец, до якого належав Володимир Григорович Барвінський, і Айхінгер («яструб» і «дуб») [23, с. 6].

Хроністи, пишучи літопис, за свій перший обов'язок вважають з'ясувати ім'я родоначальника [17, арк. 4]. Пишучи про свій родовід, Володимир Олександрович Барвінський поділяв його на декілька «колін» і «ліній», а родоначальником родини Барвінських вважав Петра — ймовірно, сина Григорія, який використовував прізвище Барвінок у селі Барвінок на Поліссі в 1648 р. Близько 1671 р. у нього народився син Бенедикт, а в того Йоан, по якому простежується подальший родовід родини Барвінських [11, арк. 17-18] аж до XIX століття.

У сімейному архіві збереглися тисячі унікальних документів, які висвітлюють багатогранну діяльність багатьох членів роду Барвінських. Досить згадати Мартина Барвінського (1784–1865) — церковного діяча, професора і ректора Львівського університету (одного з перших українців на цій посаді), крилошанина львівської греко-католицької митрополичої капітули,

депутата до Галицького Станового Сейму [8, с. 93], який, за словами Стефанії Павлишин, був першим спалахом тої провідної ролі, яку відіграли наступні покоління роду Барвінських у піднесенні освіченості українців [24, с. 35]; Олександра Барвінського (1847–1926) — українського політика, історика, педагога [6, с. 51], який впроваджував українську мову в галицькі школи, започаткував святкування у Львові роковин Шевченка [28, с. 649], створив серію підручників для українських шкіл [20, с. 120], зрештою, перелічивши лише зроблене ним на ниві поширення української культури, видається неймовірним, що це все зробила одна людина; його сина Василя Барвінського — відомого композитора [22, с. 6]; Олександрового старшого брата Осипа Барвінського (1845–1889) — культурного діяча та українського письменника [3, с. 12] і разом з тим виконавця душпастирських обов'язків; Богдана Барвінського (1880–1962) — українського історика, етнографа та мовознаця [4, с. 219].

Володимир Барвінський народився 25 лютого 1850 р. у с. Шляхтинці (нині с. Гніздичка) Тернопільської області в родині священника [25, с. 174]. Його батько, Григорій Барвінський (1802–1880), син Григорія (1762–1836), громадського начальника, чиншового шляхтича з Ярчовець (біля Зборова) і секретаря графа Домініка Гераклія Дідушицького [1, с. 41–42], здобув теологічну освіту, проживаючи під час навчання у Львові у свого стрия Мартина Барвінського [23, с. 8]. У ті часи неважко було отримати священничу парафію. Відтак у 1830 р. Григорій Барвінський висвятився, одружився з Домінією (в іншій літературі згадувана, як Доміцеля Барвінська), дочкою Дмитрія Білинського, пароха с. Козівки (біля Микулинець на Тернопільщині), і Анни з Юшкевичів, тернопільських міщан [1, с. 42] та став священником у с. Шляхтинці біля Тернополя, де віддав своїм парафіянам 50 років пастирського та культурно-просвітницького служіння. Тут, у Шляхтинцях, у 1831 р. в Григорія Барвінського народився син Іполит, у 1833 р. — Іван, у 1835 р. — дочка Анна, 1837 р. — Юліанна, а в 1841 р. — Іванна.

Покажемо те, що у 1843 р. Григорій Барвінський почав добровільно навчати дітей у школі основ релігії, за що окружний уряд висловив йому письмову подяку. Він передплачував часописи, мав бібліотеку, вивчав та записував народні пісні, а його рукописи на сьогодні зберігаються у фондах ЛННБУ ім. В. Стефаніка [5, с. 187].

У 1844 р. у Григорія народився син Осип, у 1847 р. — Олександр, а в 1851 р. — наймолодший і останній Володимир [11, арк. 25]. Отже, в сім'ї Барвінських виховувалося восьмеро дітей, щоправда, у своїх спогадах Олександр Барвінський згадує, ще одну, дев'яту, дитину, яка померла в дитячому віці [1, с. 43].

У повісті «Скошений цвіт» Володимир Барвінський пише, що о. Григорій «був з роду доброго серця, ласкавий привітний і добрящий» [2, с. 67]. Для прихожан він був достойним прикладом розумного чоловіка, який простою, зрозумілою, але й не менш праведною наукою, вів їх серед важких буднів,

часто виголошуючи проповіді з власного досвіду і будучи для селян головним консультантом не лише в релігійній, але й політичній галузі. Крім священничих обов'язків Григорій тримав велику пасіку [1, с. 42], багато працював на землі, мав, за словами Олександра, велике господарство і біля хати гарний сад. Невсипучою помічницею отця запам'ятав матір син Володимир, про велику синівську любов до якої говорять його слова на надгробнику в с. Озерна, де її було поховано 29 липня 1881 р. [10, с. 85–86]:

«Мати предобра своєї родини!
Всіх спомагала тяжкої години:
Літ п'ять десятків в подружжю прикладнім
В Шляхтинцях з мужем долю ділила,
Сімдесят років у труді прожила
А тут вдовою з жалю спочила» [1, с. 43].

Цю працюовитість батьків унаслідували і їхні діти, зокрема Володимир, який в останні роки життя писав у листі до брата Олександра: «Десять рук, десять голов не завадило б. Обростаю папером, пересякаю атраментом (чорнилом) — другий місяць не був я на проході! А сповняю ледве десяту часть того, що бим хотів вчинити» [9, с. 59].

Варто звернути увагу на те, що в той час, як більшість українських родів ополячувалися або русифікувались, у родині Барвінських було навпаки [23, с. 8]. За словами Олександра Барвінського: «Змалку отже чув я дома лише руське слово, дім моїх родичів був щиро руський, хоч поміж тодішніми священничими родинами, особливо на Поділлію, говорено звичайно по-польськи» [1, с. 42]. Хоча в той час у школах не вчили руської мови, Григорій Григорович Барвінський вмів писати по-руськи. Цього його навчив шкільний товариш Григорій Ількевич ще в часи гімназійного навчання [17, арк. 27].

У спогадах Олександр Барвінський написав: «Отець мій був поважною і суворою вдачею, рідко коли усміхнувся, а не тямлю, щоби жартував коли-небудь. На жите глядів поважно, був вельми примірним і ревним священником, сповняв дуже точно свої обов'язки без сотрудника в двох церквах... і трьох селах аж до самої смерті» [1, с. 42]. У першій половині XIX ст. нерідко один священник обслуговував кілька громад і церков. З часом ці території ділилися між його синами та зятями, створюючи так звані «священничі династії». Не винятком була і родина Барвінських, щоправда, після смерті Григорія всі клопоти матері залишити парафію в Шляхтинцях синові Осипу завершилися невдачею і як наслідок її переїздом до сина Олександра в Тернопіль, а згодом до Іполита, де й померла.

Володимир Барвінський доволі точно і щиро зобразив своє родинне оточення у повісті «Скошений цвіт», яку опублікував під псевдонімом Василь Барвінок. В одній із публікацій Іван Франко доволі скупо відгукнувся про цей твір, мовляв, ця повість не виправдала сподівань читачів. В іншій критичній студії він сказав про цей твір як про «сфужеровану низькосентиментальність» [9, с. 56]. Та як би там не було, інші критики, в тому числі Б. Лепкий, досить

схвально відгукувалися про повість. Франко інколи піддавав Володимира Барвінського такій критиці, що Олександр у 1906 р. змушений був видати окрему брошуру на захист брата [24, с. 36]. Непорозуміння, які виникали між В. Барвінським та І. Франком могли мати глибші причини, а саме належність до різних партій та літературних течій. Останній часто картав у своїх критичних статтях народовців та їхніх прихильників.

Дитинство Володимира проминуло серед патріархальних відносин у рідній хаті і шляхтинській громаді. І хоча згодом суспільні селянські взаємини почали змінюватись і багато панів стало нарікати на зростання активності серед народу, о. Григорій не полишав свого колишнього способу життя, не ступав, як каже Володимир, на новий шлях, а жив давніми ідеями свого первісного життя й залишався чоловіком «antiquae educationis» [2, с. 68–69], тобто консерватором. Батько завжди ставив за ідеал давні часи, нарікаючи на сучасний світ. Згодом такі консервативні погляди Григорія завадили зрозуміти вибір свого молодшого сина.

Отець Григорій на свята багато розповідав дітям про Євангеліє, особливо пояснюючи філософічні частини Євангелія святого Йоана, народні обряди та звичаї. За словами Олександра: «ми змалку винесли з рідної хати знанне матерньої мови й обзнайомилися потроха з світоглядом нашого народу, хоч не мали ще в хлоп'ячій віці ясної народної свідомости» [1, с. 67]. Лише під впливом пізніших обставин у Володимира та його братів «народне почуванє... розгорілося... ясним поломінем повної свідомости» [1, с. 57].

Родинне оточення мало значний вплив на формування світогляду Володимира Барвінського. Його батьки були, як на той час, доволі освіченими людьми, враховуючи те, що в першій половині XIX ст. коло освічених священників було ще відносно вузьким. У спогадах Олександр пригадував батька, що «був се живий приклад точности, обов'язковости і невсипучої праці» [1, с. 42]. І попри всю складність та масштабність покладених на о. Григорія обов'язків, він все-таки знаходив вільний час, щоб допомогти своїм дітям у шкільній науці, особливо, за словами Олександра, у вивченні німецької мови. Мати, Домініка Барвінська, разом зі своїми сестрами здобула домашню початкову освіту, оскільки жіночих шкіл тоді ще не було, в неділю та свята за наказом матері читаючи Акафісти. Вона походила з давнього священничого роду Білинських. Як пише у спогадах Олександр Барвінський, Білинські були численним священничим родом, що заселив велику частину північного передзбручанського Полісся. Вони виводили свій рід з дрібної руської шляхти в Біліні на Самбірщині [1, с. 65]. Хоча в домі Білинських говорили здебільшого по-польськи, при всьому цьому її члени почували себе русинами.

У середовищі родин греко-католицьких священників формувався світогляд Володимира Барвінського про національно-політичні орієнтири українського руху. Доброю традицією були поїздки Барвінських і Білинських один до одного в гості [16, арк. 1-1зв.] під час релігійних храмових свят або на весілля. За святковим столом часто обговорювалися всілякі родинні й

громадські справи, актуальні політичні проблеми в середовищі тогочасної української інтелігенції.

Розповідаючи своєму другу Івану Белеєві про своїх батьків, Володимир казав, що «Одно доповняло друге» [27, с. 10]. Батько був суворою і поважною вдачею на відміну від лагідної, м'якої та чутливої матері. Володимир унаслідував батьківську повагу і материнську м'яку та чутливу вдачу. Окрім цього в його жилах текла селянська та міщанська кров. Хтозна, можливо, це надалі вплинуло на те, що він так щиро працював для добра руського селянства і міщанства, так гаряче бажаючи оживити і піднести повагу духовенства [27, с. 11].

Перші роки життя Володимир перебував під крилом своїх старших братів Іполита та Івана, охоче брався до книжки, щораз маючи поступ у науці, втішаючи родичів своїми знаннями. Згодом кожен з братів пішов своєю дорогою життя, хоча не обходилося і без конфліктів, зокрема між Володимиром та Іполитом, як свідчить епістолярна спадщина, яка висвітлює складні відносини між братами. Зокрема, в листах до о. Григорія Володимир називає найстаршого брата як «некомпетентного судді» [12, арк. 4], що «здається завидним оком глядіти на других» [12, арк. 3], жаліється батькові, пишучи: «через ціле життя моє від рідного брата маю чути ті любі слова о визискуванню, ті чернення перед чужими людьми и т. д.» [12, арк. 11]. В іншому листі Володимир перепрошує Іполита «за так вопіючу уразу Твого достоинства, яку то я поповнив моїм другим необачним листом, писаним до Твоеї гідности» [13, арк. 1], «що я... осмілюся твердити мої увірення яко «основну правду» [13, арк. 1].

Найстарший брат Володимира Іполит Барвінський спочатку навчався в Тернополі, а згодом вивчав філософію і богослов'я у Львові в 1850–1856 рр. У 1857 р. він одружився з Мальвіною, дочкою Юліана Струмінського, пароха Батькова, того ж року висвятився, а згодом став адміністратором в Пільківцях Зборівського деканату. Тут у нього народилася в 1858 р. дочка Євгенія, смерть якої в 1865 р. була важким ударом для всієї родини Барвінських.

З 1866 р. в Іполита з'явилася нагода переселитися в Нестерівці (біля Озерної), де проживали предки його родини. Тут він почав досліджувати історію свого роду, залишивши після смерті «Літописи села Нестерівці», записки про членів родини Барвінських з XVIII ст. Цей літопис переписав його брат Олександр.

Іполит Барвінський помер внаслідок запалення легень і астми 17 травня 1883 р. у Нестерівцях, де він був похований поряд з могилою матері [1, с. 308]. Ще за життя Іполит взяв на виховання сироту Юліанну по своїм шурині Ілярію Струмінським, яка після його смерті залишилася при вдові Мальвіні.

Другий брат Володимира Іван середню школу закінчив у Тернополі, а філософію і богослов'я вивчав у 1852–1856 рр. у Львові. У 1856 р. він висвятився та одружився з Юліанною Олесницькою, яка також походила зі старого українського роду. У 1857 р. в Говиліві в них народився син Андріян, який у молодому віці помер. Те саме сталося і з їхньою молодшою дочкою Софією, народженою 5 січня 1873 р. [17, арк. 30]. Наймолодший син подружжя Івана та

Юліанні Барвінських Євгеній відзначився як історик та архівіст, який працював в українських наукових та громадських інституціях, показуючи власним прикладом, що можна бути визначним українським діячем, маючи польське шляхетське походження.

Шляхи Володимира Барвінського і двох старших його братів, Іполита та Івана, а також трьох його сестер, Анни, Юліанни та Івонни, перетиналися переважно під час родинних свят. Позаяк старші брати покинули батьківський дім, виховувався Володимир з двома своїми братами Олександром та Осипом, які, як і батьки, мали великий вплив на формування світогляду Володимира.

Два старші сини Іполит та Іван стали, як їхній батько, священиками, а дочки Анна, Юлія та Іванна вийшли заміж за священиків [9, с. 46]. Троє інших синів Осип, Олександр та Володимир Барвінські відрізнялися від своїх братів та сестер. Як пише в спогадах Олександр, що були вони «неначе б друге покоління, неначе б друга якась сем'я, що виховувалася окремо від старшої рідні» [1, с. 43].

Батьки Володимира хотіли, щоб він, як і його старші брати, став священиком, але хлопець вирішив по-іншому. Хоча о. Григорій належав до числа «примірних священиків», його покоління українських діячів у Галичині здебільшого ще не мало сформованої української національної свідомості. А Володимир не бажав залишатись осторонь національної справи, хотів учитися і сприяти відродженню української самоідентичності. Як не переконували сина батьки, все було даремно. З часом о. Григорій так і не зміг змиритися і погодитися з вибором свого наймолодшого сина, не погоджуючись з його словами : «...я вибрав до життя боротьбу і працю, а та дорога устелена скорше тернами, як цвітами» [2, с. 93].

Григорій Барвінський бажав своїм дітям спокійного благополучного життя і хвилював його той інший шлях, яким пішли його молодші сини. Не раз у своїх листах до наймолодшого сина він нагадував «роби розумно — аби здоровля незройновати, бо нащо предасться наука, якь nebude здоровля» [14, с. 23]. Він бачив їхню наполегливість та посидючість у навчанні, та й сам часто любив говорити, мовляв, «без праці нема калачів» [2, с. 70]. Пригадуючи свої роки здобування освіти, о. Григорій був переконаний, що практичний розум у житті куди важливіший, аніж оті науки, яких так прагнули його молодші сини. Не вірив він у силу науки, вважаючи її лише засобом досягнення певної посади в суспільстві і тому так маловажно говорив про людей науки. Григорій Григорович цінував лише чесність, працьовитість і нехтував будь-яке змагання до нового поступового життя. Отець часто нарікав на мудрощі нового світу, що псували людей, роблячи, як він казав, «яйця мудрійшими від курий» [2, с. 71] і не давали людям спокійно жити на світі. Це був своєрідний консерватор.

Третій брат Володимира Барвінського Осип Барвінський початкову освіту здобув у Шляхтинцях. Згодом навчався у Львівській греко-католицькій духовній семінарії та Львівському університеті. Під час навчання почав проявлятися письменницький таланти Осипа Григоровича, який час від

часу дописував статті до журналу «Правда», яку опісля видавав його молодший брат Володимир. Вивчав Осип сербську мову і робив переклади сербських народних дум на нашу мову під псевдонімом М. Нетяга або І. Григорович [1, с. 99]. Разом з братами Володимиром і Олександром розробляв програму народовського руху [7, с. 189], перейнявшись народною справою [19, арк. 232–234зв.].

Як свідчить листування між Володимиром, Олександром та Осипом, між двома останніми братами існував конфлікт, підґрунтям якого, за словами Олександра, були Осипові заздрощі, який «бісиця на мене за те тільки, що не ему а міні довелось одержати руку моєї теперньої суженої» [18, арк. 228], прихиливши на свій бік батька, який «дивиця на моє подружжя лихим оком и кожним словом дає ся до пізнання, бо й не диво, коли мене мій браток представив Татові, яко птицю, що своє гніздо каляє!» [18, арк. 229]. Олександр жаліється Володимиру: «Чимало я переніс болю від его злосливих повінувань...» [18, арк. 228], бажаючи забути про все те «задня братнеї згоди и спокою» [18, арк. 228зв.]. Осип також бажає примирення та припинення «дуже неприємної переписки з Олександром... бо в тій переписці не шанує мене зовсім яко брата свого, та й ще старшого и дає почути свою ніби висшість в тім, що він не на попа вийшов (а може ще й тим що він з матурою)». [18, арк. 229].

У 1870 р. Осип Барвінський одружився з Йоанною, сиротою. Висвячений на пресвітера в 1871 р., був спочатку біля батька в Шляхтинцях, звідки згодом переїздив на інші парафії, а з 1878 р. і до кінця життя був парохом у с. Сировари (тепер село Зборівського району Тернопільської області). Осип, як і Володимир, любив читати історичні твори. Його п'єса «Полуботок» мала і відверто слабкі місця й історичні огріхи, однак факт появи цієї драми та її популярність свідчили не лише про його талант, але й про те, що він тонко відчував потребу творів історичного плану [4, с. 16]. 2 серпня 1873 р. в Осипа та Йоанни народився син Лев, а 25 квітня 1876 р. дочка Ольга. Ревматизм підірвав і так слабе здоров'я Осипа і 8 лютого 1889 р. він помер, залишивши після своєї смерті вдову і двоє сиріт [17, арк. 32].

Найближчим за поглядами і сферою діяльності був для Володимира Барвінського його брат Олександр. Виніши з батьківського дому, пройнятого національним духом, любов до українського слова, він чи не найкраще розумів та підтримував свого молодшого брата. Творча діяльність Олександра часто надихала та давала наснаги Володимиру для праці. Як писав Володимир у повісті «Скошений цвіт»: «Хто хоче йти вперед своєю силою, не повинен страхатись тернів. І я їх не боюся, а коли не сподіюся цвітів, то для того, що рідко який цвіт може перетрівати на тернистій дорозі» [2, с. 93].

У 1857–1865 рр. Олександр Барвінський навчався у Тернопільській гімназії. Ще в молодших класах він разом з молодшими братами Осипом і Володимиром любили слухати казки та пісні, які їм розповідала кухарка Гандзя зі Шляхтинець [27, с. 11–12]. У 1865 р. Олександр вступив до Львівського університету, вивчав історію, українську мову та літературу. Добре володів

німецькою і декількома слов'янськими мовами [7, с. 189]. З молодих років брав участь у громадському житті [8, с. 93]. Зокрема в студентські роки очолював львівський осередок Громади, співпрацював з українськими періодичними виданнями «Правда», «Мета», «Русь», «Русалка».

24 липня 1870 р. Олександр Григорович Барвінський одружився з Софією Шумпетер, дочкою Романа Шумпетера, управителя в Шляхтинцях [1, с. 236]. У них у Тернополі народилося двоє дітей — Володимир 28 лютого 1872 р. і Ольга 30 квітня 1874 р. [1, с. 237]. З 1876 р. дружина Барвінського занедужала, а вранці 28 липня 1877 р. померла [1, с. 252].

3 червня 1879 р. Олександр Григорович одружився вдруге з Євгенією (1854–1913), дочкою Максима Любовича [1, с. 266], з якою він виховав четверо синів: історика Богдана, композитора Василя, одного з найвідоміших лікарів у Львові — Олександра, а також інженера і маляра Романа. Євгенія Барвінська була одноступнем і великим помічником своєму чоловікові. Її громадська та культурна діяльність як вокалістки, піаністки та хорової диригентки мала величезний вплив на розвиток музичної культури краю. Ще одна її заслуга — організація та керівництво у Тернополі чоловічим та жіночим хорами. Дружина Олександра брала активну участь в «артистичних мандрівках» [5, с. 188], проведених для розповсюдження національної ідеї.

Олександр Барвінський — автор і видавець кількох підручників для українських народних і середніх шкіл — «Виїмки з українсько-руської літератури», «Вибір з української літератури», «Історія української літератури» (1920) тощо. Помер 25 грудня 1926 р. на 79 році життя, похований на Личаківському цвинтарі.

Володимир Барвінський вчився у народній школі рідного села, а згодом у Тернопільській гімназії (1861–1867), там же де його брат Олександр. У 14 років з ним стався нещасний випадок, який підірвав здоров'я і сильно вплинув на його вдачу. Володимир впав зі сполоханого коня, їдучи з поля, в результаті чого зламав собі руку і тоді, мабуть, вивихнув хребет. Викривлення хребта часто нагадувало йому про себе і зрештою підірвало його до того часу міцне здоров'я [27, с. 12]. Відтоді Володимир усамітнювався біля книжок, його вже не приваблювали веселі ігрища та забави. «... я все ж таки каліка, котрий стає дуже легко предметом сміху и ідкої прописі... насмішливе слово горбач... Уникаю того світа, а з ним и всякої забави, всіх розривок, так пожаданих для людей молодого віку» [12, арк. 15] — писав згодом у листі до батька Володимир.

Володимирові було вже 15 років, як Галичиною, як він пише, «... повіяло новим духом, новим, живішим і повнішим житем. Спадали пута народів, ширшала воля мисли, слова і діла» [2, с. 72]. На початку 1860-х рр. національний рух захопив шкільну молодь по всіх гімназіях Галичини, яка запалювалася згадками про козаччину, поезією Тараса Шевченка (1814–1861), вірші якого переписували і вчили напам'ять. У Тернопільській гімназії українці створили літературно-науковий гурток «Громада», активну участь у якому брали Володимир Барвінський і його брати.

Під час навчання відзначившись талантом, Володимир став членом Громади. Збиралася молода Громада вечорами, переважно по суботах, далеко за містом, у хатині, де новообранець присягнув трудитися для науки і ширій любові матері-України. Це була та школа, звідки виходили провідники кобзаревих ідей, які сміливо говорили про нові ідеї серед народу [2, с. 77–80]. Там виголошувалися промови, відгуки на літературні та історичні теми, декламувалися твори відомих письменників, обговорювалися публікації окремих видань.

З того часу все більше Володимира привертала увага історична література, в якій розповідалося про українське минуле. Він зачитувався словами Шевченка про долю українського народу. Отож, крім християнської моралі, яку він виніс з батьківського дому, на світогляд Володимира Барвінського залишили свій відбиток творчість і життя духовного Тараса Шевченка, який був для нього прикладом для наслідування та його твір «Кобзар», який надалі суттєво вплинув і на життєвий вибір Володимира. У цьому контексті варто зазначити, що Барвінський був добре обізнаний не лише з багатою українською, але й європейською філософською і художньою літературою. Таке поєднання різних духовних джерел, які формували у Володимира світосприйняття, і визначили подальший хід його дій.

Володимир бачив, як нова генерація священницьких синів почала все частіше обирати світські фахи. Він не погоджувався з батьком, в уяві якого священничий стан був вершиною громадської самореалізації українця. Національно загартований в учнівській Громаді тернопільської гімназії у 1869 р. Володимир Барвінський став студентом юридичного факультету університету у Львові. «Вступивши на університет, йшов він далі з запалом обібраною дорогою, учив ся, працював і скоро надіяв ся добитись того стану в практинім житю, де б міг сповняти виплекані ідеали» [2, с. 81]. Після закінчення у 1872 р. Львівського університету Володимир так писав до батька, роздумуючи про свій подальший життєвий шлях: «Для мене ріжні дороги зливаються в одну дорогу тревалої праці... чув и чую потяг до просторого заводу адвокатського, в котрім... можна добитися хоч умислого становиска чоловіка. Чую, що в тім заводі можу бути чоловіком!» [12, арк. 3]. Проте Володимир відступив від своїх намірів з огляду на великий фінансовий тягар для батьків, прислухавшись до порад Іполита, що «треба чути зь рахункомъ, бы розходи не перевишали приходи» [15, арк. 3], вміючи заощаджувати. Отож він стає одним із співзасновників товариства «Правда» (1868) і «Рідна школа» (1881), а в 1876–1880 — редактором журналу «Правда» і в 1880–1883 — засновником і першим редактором «Діла», єдиної української газети, яка майже без перерви виходила з 1880 до 1939 року [23, с. 10]. Володимир Барвінський займався літературною діяльністю. Він автор публіцистичних статей і прозових творів [24, с. 35], в яких він нерідко торкався питань суспільної моралі [26, с. 246].

Значну роль у розвитку культури не лише Тернопільщини, але й усієї Східної Галичини, відіграла родина Барвінських, для якої просвітницькі ідеї

не були чужими. Володимир Барвінський, відчуваючи потребу в піднесенні рівня освіти українців, розгорнув широку культурно-освітню діяльність. Він бачив як покликання в піднесенні рівня освіченості українського народу, як однієї зі складових частин процесу формування національної свідомості та національно-культурного відродження українців. Керуючись саме такими мотивами, Володимир Барвінський разом з братом Олександром у 1868 р. став членом товариства «Просвіта» у Львові. Брати активно залучилися до діяльності «Просвіти», підтримуючи ідею створення філій товариства. Батько Григорій несхвально відгукнувся в листі до Володимира про просвітницьку діяльність сина: «нехай тамъ ти люди просвітою займаються... делікатно тре ти сполітиковати тай відъ того відступити, бо то ти жадного не принесе пожитку» [14, арк. 38]. Проте батькові поради залишилися поза увагою.

Життя Володимира Барвінського обірвалося 3 лютого 1883 р. Його поховали на центральній алеї Личаківського кладовища [6, с. 51]. Смерть Володимира без перебільшення була всенародною втратою, на яку відгукнулися найвизначніші галицькі поети того часу Іван Франко і Корнило Устиянович. Великий Каменярь писав:

І ще одного нам борця не стало,
Одного радника за бідний люд,
Велике серце битись перестало.
Рука трудяща опустила труд...
...Но діло, що Тобою розпочате,
Не вмре з Тобов — клянемося Тобі!
Примір Твій і слова Твої грімкіі
Нам додадуть і сили і надії [24, с. 35].

Сам перелік представників родини Барвінських, які фігурують в історії українського народу і після смерті Володимира Барвінського, вимагав би окремої статті. Вищезгадані Барвінські, як пише Євген Олесницький «були чесні й характерні люди, щирі і свідомі русини і кожний на своїм становищі заслужений для народу» [21, с. 105]. Тож не дивно нам, що Володимир Барвінський — провідник галицьких українців — став виходцем саме з такої родини. Вплив родинного оточення ще з самого дитинства заклали в хлопцеві підвалини глибокої широкій любові до рідного слова. Батьківський наочний приклад людяності, чесності та працьовитості стали основними моральними цінностями в подальшому житті Володимира, допомогли йому вистояти в багатьох нелегких життєвих ситуаціях, не втративши віри та надії у світле майбутнє свого народу.

Родинне оточення вплинуло на формування світогляду Володимира Барвінського, хоча й пішов він всупереч усталеним у другій половині XIX ст. серед української громадськості уявлення про священничий стан як вершину соціальної реалізації здобувати вищу юридичну освіту. Будучи молодим і запальним, багато працюючи і стикаючись з проблемами, передусім матеріальними, Володимир не раз розраховував на матеріальну допомогу зі

сторони батька та братів, хоча не обходилося й без конфліктів, які то віддаляли, то знову зближували родичів.

Вирішальний вплив на нього та на його погляди мало його родинне оточення, зокрема, його спосіб життя, ритм, характер стосунків між батьками і дітьми, а також морально-психологічна атмосфера сім'ї. У дитинстві на світогляд Володимира вплинули звичаї його родичів, які використовували в побуті українську мову, співали народні українські пісні, заохочували дітей до навчання. Згодом, захоплений хвилею українського національного відродження, Володимир віддаляється від родинного дому, підтримуючи найтісніші відносини з братами Осипом та Олександром, які, як і він, підтримували просвітницькі ідеї.

1. Барвінський О. Спомини з мого життя / О. Барвінський; упоряд. А. Шацька, О. Федорук; ред. Л. Винар, І. Гирич. — К. : Смолоскип, 2004. — 528 с.
2. Барвінок В. Скошений цвіт (Виймок з галицьких образків). / В. Барвінок. — 2-ге вид. — Коломия, 1910. — 292 с.
3. Визначні постаті Тернопілля: біогр. зб. / упоряд. О. Г. Бенч, В. М. Троян. — К. : Дніпро, 2003. — 232 с.
4. Вони прославили наш край. Молоді про славетних людей Тернопільщини: бібліограф. посіб. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. — 288с.
5. Гринчук І. Тернопільська «Просвіта» і родина Барвінських / І. Гринчук; за ред. І. С. Зуляка // Матеріали міжнародної наукової конференції «Просвіта» в національно-культурному житті українського народу (до 140-річчя з часу заснування). — Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. — 279 с.
6. Довідник з історії України (А-Я): посіб. / за ред. І. Підкови, Р. Шуста. — 2-ге вид., доопр. і доп. — К. : Генеза, 2001. — 1136 с.
7. Енциклопедія історії України: том А-В. — К.: Наукова Думка, 2005. — 688 с.
8. Енциклопедія Українознавства. Том I. — Львів : Молоде Життя, 1993. — 400 с.
9. Качкан В. Моя вірада в праці (триптих про братів Барвінських) / В. Качкан // Українське народознавство в іменах: у 2 ч. — Ч. 2. — К. : Либідь, 1995. — 288 с.
10. Качкан В. Родовід Барвінських // В. Качкан // Нариси історії української культури в персоналіях (XIX–XX ст.): навч. посіб. — Коломия : Вік, 2005. — 416 с.
11. ЛННБ ім. В. Стефаника НАН України, відділ рукописів, ф. 11 (Барвінські), спр. 1 п. 1. Барвінський В. О. «Літопис роду Барвінських» — 35 арк.
12. ЛННБ ім. В. Стефаника, від. рукописів, Барв. 96. п. 15. Барвінський Володимир Григорович. Листи до батька Григорія Григоровича Барвінського. — Львів, 1868–1879 рр. — 18 арк.
13. ЛННБ ім. В. Стефаника, від. рукописів, Барв. 97. п. 15. Барвінський Володимир Григорович. Листи до брата Іполита Григоровича Барвінського. — Львів, Шляхтинці. 1880–1882 рр. — 18 арк.
14. ЛННБ ім. В. Стефаника, від. рукописів, Барв. 108. п. 16. Барвінський Григорій Григорович. Листи до сина Володимира Григоровича Барвінського. — Шляхтинці. 1868–1879 рр. — 85 арк.
15. ЛННБ ім. В. Стефаника, від. рукописів, Барв. 120. п. 19. Барвінський Іполит Григорович. Листи до Володимира Григоровича Барвінських. — 1869, 1877, 1880 рр. — 16 арк.
16. ЛННБ ім. В. Стефаника, від. рукописів, Барв. 123. п. 19. Барвінський Іполит Григорович. Листи до братів Олександра, Осипа, Івана і Володимира Барвінських. — 1877 р. — 21 арк.
17. ЛННБ ім. В. Стефаника НАН України, відділ рукописів, ф. 11 (Барвінські), спр. 4020. п. 223. Барвінський В. О. Літопис родини Барвінських. — 1898. — 32 арк.
18. ЛННБ ім. В. Стефаника НАН України, відділ рукописів, ф. I (НТШ), спр. 560. Лист Олександра до Володимира Барвінського. — Шляхтинці. 1869. — 228–229 зв. арк.
19. ЛННБ ім. В. Стефаника НАН України, відділ рукописів, ф. I (НТШ), спр. 560. Лист Осипа Барвінського. — Львів, 1868. — 232–234 зв. арк.
20. Нарис історії «Просвіти» / Р. Іваничук, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середяк. — Львів; Краків; Париж : Просвіта, 1993. — 232 с.
21. Олесницький Є. Сторінки з мого життя / Є. Олесницький — Стрий: «Щедрик», 2007. — 384 с.
22. Павлишин С. Василь Барвінський / С. Павлишин. — К. : Муз. Україна, 1990. — 88 с.
23. Павлишин С. Олександр Барвінський / С. Павлишин. — 1997. — 148 с.
24. Павлишин С. Родина Барвінських в українській культурі / С. Павлишин // Незалежний громадсько-історичний та літературно-мистецький український народний часопис. —

№ 3–4. — Тернопіль, 1992. — 56 с. 25. Провідники духовності в Україні: довід. / За ред. І. Ф. Кураса. — К. : Вища шк., 2003. — 783 с. 26. Сохацький Б. Суспільні погляди В. Барвінського — будителя Галичини XIX ст. / Б. Сохацький // Історія релігій в Україні: матер. VII міжнар. круглого столу 11–13 травня 1998 р. — Львів : Логос, 1998. — 312 с. 27. Споминки про жите і діяльність Володимира Барвінського. Коштом і заходом товариства «Просвіта». — Львів, 1884. — 135 с. 28. Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. До сторіччя заснування 1898–1998 / Упоряд. С. Ярема. — Тернопіль; Львів : Наукове т-во ім. Шевченка; Львівське крайове т-во «Рідна Школа», 1998. — 736 с.

ВЛАДИМИР БАРВИНСКИЙ И ЕГО СЕМЕЙНОЕ ОКРУЖЕНИЕ

Выясняются место и роль семьи Барвинских в истории украинского национального движения XIX в., исследуется влияние семейного окружения на формирование мировоззрения Владимира Барвинского, осуществляется обзор биографических сведений, в частности представителей этого рода, которые имели непосредственное влияние на мировоззрение Владимира.

VOLODYMYR BARVINSKI AND HIS FAMILY SURROUNDING

The article deals with the Barvinskis' family place and role in the Ukrainian history national movement in XIX century. It also investigates the influence of the family surrounding on Volodymyr Barvinski's outlook formation. The article exposes us the biographical moments of the family representatives who had a direct impact on Volodymyr's outlook.

Стаття надійшла 03.08.2011

УДК 821.111 "15/16" -21

А. Р. Василик

Львівський національний університет ім. Івана Франка

БАГАТОГРАННІСТЬ ТВОРЧОГО ДОРОБКУ МИХАЙЛА РУДНИЦЬКОГО

Своєрідною лакуною історії українського перекладу є період 20 х–30 х рр. ХХ ст. на Західній Україні, у Львові зокрема. Бібліографічні дані засвідчують доволі високий рівень перекладацької діяльності того часу, а також розкривають трохи призабуті у цьому контексті постаті. Зокрема, йдеться про багатогранний, досі маловідомий доробок М. Рудницького — громадського діяча, літературознавця, театрального критика, редактора, письменника, журналіста, знавця перекладу, професора Львівського Франкового університету, лектора інших навчальних закладів, серед яких і Українська академія друкарства.

Художній переклад, міжвоєнна епоха, українська культура, бібліографія

Міжвоєнна епоха — маловивчений етап історії розвитку української культури, пов'язаний з активною літературно-просвітницькою діяльністю, яку,